

23. slovenská onomastická konferencia *Tradičné a nové v onomastike*

Prešov, 10. – 11. septembra 2024

V dňoch 10. – 11. 9. 2024 sa na pôde Filozofickej fakulty Prešovskej univerzity v Prešove (ďalej FF PU) uskutočnila v poradí už 23. slovenská onomastická konferencia tradične s medzinárodnou účasťou. Jej názov *Tradičné a nové v onomastike* ponúkol možnosť komparácie tradičných a nových teoretických konštruktov, metodologických postupov i jednotlivých druhov vlastných mien. Okrem slovenských onomastikov, jazykovedcov a odborníkov z vedných odborov, pre ktoré je onomastika pomocnou vednou disciplínou, výsledky svojich výskumov prezentovali aj vedci z Česka, Maďarska, Nemecka, Poľska a Ukrajiny. Dovedna bolo na konferencii 46 účastníkov prezenčne alebo dištančne a odznelo 33 referátov. Konferenciu otvorili uvítacími príhovormi riaditeľ Inštitútu slovakistických a mediálnych štúdií FF PU doc. PhDr. Peter Karpinský, PhD., a prodekan FF PU doc. Mgr. Martin Blaho, PhD. Vedúci Katedry slovenského jazyka Pedagogickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave prof. PhDr. Juraj Hladký, PhD., z pozície predsedu Slovenskej onomastickej komisie pri Jazykovednom ústave Ľ. Štúra Slovenskej akadémie vied v Bratislave (ďalej SOK), ktorá bola spoluorganizátorom konferencie spoločne s FF PU a so Slovenskou jazykovednou spoločnosťou pri Jazykovednom ústave Ľ. Štúra Slovenskej akadémie vied v Bratislave, pripomenul nedožitú deväťdesiatu narodeniny významného slovenského onomastika PhDr. Milana Majtána, DrSc., a zároveň 60. výročie založenia Slovenskej onomastickej komisie. Pri príležitosti prvého spomenutého jubilea vyšiel v rámci série *Spisy Slovenskej jazykovednej spoločnosti pri Jazykovednom ústave Ľ. Štúra SAV, v. v. i.*, ako jej 7. číslo ucelený súbor štúdií Dr. Milana Majtána z literárnej onomastiky, ktorý edične pripravili Mgr. Iveta Valentová, PhD., a Mgr. Tatiana Laliková. Význam, minulosť a smerovanie onomastiky ako samostatnej lingvistickej disciplíny zdôraznil vo svojom príhovore PhDr. Milan Harvalík, Ph.D., vedecký pracovník Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra Slovenskej akadémie vied v Bratislave (ďalej JÚĽŠ SAV). Celou konferenciou účastníkov spravádzala doc. PaedDr. Mária Imrichová, PhD., z FF PU.

Úvodné rokovania otvorila referátom *Spôsoby a prostriedky pomenovania privilegovanej vrstvy obyvateľstva Kyjevskej Rusi* Svitlana Pachomova (Svitlana Mykolajivna Pakhomova), pracovníčka Inštitútu ukrajinistiky FF PU v Prešove. Kyjevská Rus (aj *Ruská zem, Rus*) ako východoeurópsky feudálny monarchistický štát s hlavným mestom v Kyjeve existoval v 9. – 13. stor. (882 – 1240). Referentka sa, vychádzajúc z bohatej materiállovej bázy tvorenej predovšetkým letopismi či

kronikami, zamerala na etymológiu osobných mien prvých kyjevských kniežat, ktoré mali spočiatku výlučne škandinávsky pôvod. Charakterizovala nielen predkresťanské mená, ale aj kresťansko-slovanský antroponymický dualizmus (zriedkavé spojenie kresťanského a slovanského mena), christianizáciu mien kyjevskej šľachty, zložené mená a mená z apelatív. Na záver príspevku uviedla najfrekvencovanejšie druhy patroným a jednotlivé druhy doplnkových mien v jednomennej pomenovacej sústave tohto štátu.

Magdalena Graf (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu) v príspevku *Chrematonimy jako symptomy kryzysu – nazwy własne w kontekście komunikacji kryzysowej* reagovala na jeden z novších trendov v onomastike, ktorý je zameraný na vlastné mená ako nositeľov kultúrnej informácie. Autorka sa na základe analýzy korpusu chrématoným (napr. aj názvov inštitúcií, združení či nadácií) pokúsila odhaliť v nich určitú naznačenú hrozbu. Prínosom jej identifikácie v rámci širšieho spoločenského využitia onomastického výskumu by mohlo byť predchádzanie krízy, krízovej komunikácii a jej následkom.

Juraj Hladký a Andrej Závodný z Pedagogickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave v príspevku *Poznámky k pravopisu typov vlastných mien v kontexte prípravy nových Pravidiel slovenského pravopisu* navrhli do diskusie niekoľko riešení pravopisných problémov určitých druhov vlastných mien, ako sú napr. názvy významných udalostí (*prvá svetová vojna, Októbrová revolúcia, nežná/ Nežná revolúcia* a i.), tzv. zástupné skrátene vlastné mená (*Štúrova ulica – Štúrova, Slovenská akadémia vied – Akadémia*) či tzv. perifrastické (obrazné) vlastné mená (*Ján Hollý – Slovenský Homér, Francúz – Galský kohút, futbalový klub Spartak Trnava – Bieli anjeli* a pod.), typy desémantizovaných názvov (*hrad Krásna Hôrka, les Krásna hôrka, chotárne názvy Vinohrady, Močiar, Čertova pec*), názvy jedinečných úradov a verejných inštitúcií a ich súčastí (aj bývalých), názvy významných dokumentov, názvy cyklických podujatí a ich jednotlivých ročníkov, ktoré sú z ortografickej stránky problematické predovšetkým z hľadiska písania veľkých alebo malých začiatočných písmen. V mnohých prípadoch referenti odkazovali na štúdie I. Hrubaničovej a I. Valentovej a reagovali na ich návrhy riešenia niektorých pravopisných problémov.

Na predchádzajúcu tému do istej miery nadviazal aj spoločný referát Márie Imrichovej a Moniky Turočekovej z FF PU *Jedinečnosť právnych textov versus status propriálnosti – propriálna charakteristika právnych dokumentov podľa závažnosti a právnej sily (normatívne právne akty, individuálne právne akty, interné normatívne inštrukcie a opravné prostriedky)*. Autorky konštatovali, že podľa súčasných PSP sa iba tie najdôležitejšie, najzávažnejšie dokumenty s celospoločenským významom píše s veľkým začiatočným písmenom. Poukázali tak na vágnosť týchto atribútov, ktorá následne spôsobuje značnú rozkolísanosť a nejednotnosť v písaní začiatočných písmen v názvoch právnych dokumentov

v bežnej praxi, ale aj nepridržanie sa príznaku významnosti pri písaní veľkých začiatkových písmen vo vlastných menách určitých onymických objektov v samotných PSP. Napríklad hoci zákony možno pokladať za významné dokumenty s celospoločenskou platnosťou, píšu sa podľa pravopisných pravidiel s malým začiatkovým písmenom, a preto ich používatelia jazyka často nepíšu správne (napr. *zákon o mene a priezvisku/Zákon o mene a priezvisku*). Referentky uviedli aj príklady ďalších druhov dokumentov, ktorých propriálnosť na základe kritérií uvedených v *Pravidlách slovenského prvopisu* (4., nezmenené vydanie; Považaj (ed.) 2013) nie je jednoznačná a ich pravopis začiatkových písmen je v jazykovej praxi rozkolísaný. Hlavný dôvod uvedených problémov nie je podľa autoriek len v nedostatočnom definovaní chrématonymického objektu na základe jedinečnosti, ale aj absencia jednej uznávanej teórie vlastných mien. Pokúsili sa uviesť sémantické onymické príznaky, ktorými by sa presnejšie charakterizoval propriálny status dokumentovým (inštitucioným).

Pavol Odaloš z Filozofickej fakulty Univerzity M. Bela v Banskej Bystrici sa pokúsil aplikovať metodiku modelovania živých osobných mien V. Blanára aj na kozmonymá, ako ukázal v príspevku *Modelovanie a modely kozmoným; vlastné mená kozmických objektov mimo slnečnej sústavy*. Autor za funkčné členy v modeloch pokladal vlastnosť, príslušnosť k územiu, honorifikačnú charakteristiku či faunu, a preto následne do skupiny dvoj-, resp. trojčlenných modelov kategorizoval napríklad aj niektoré jednoslovné kozmonymá. V diskusii bol upozornený, že vlastnosť, príslušnosť k územiu, honorifikačná charakteristika či fauna nie sú funkčné členy tak, ako ich definoval V. Blanár, ale ide o onymické sémantické príznaky, ktoré formujú obsahovú stránku funkčných členov. Onymické sémantické príznaky sú významové prvky podieľajúce sa na vymedzení designácie vlastného mena, pričom V. Blanár za funkčné členy osobných mien pokladal rodné (krstné) meno, priezvisko, (živé) rodinné meno, individuálnu charakteristiku, meno domu a tzv. apelatívny člen.

Radovan Garabík a Jana Wachtarczyková z JÚLŠ SAV sa v referáte *Čím sú virtuálne priestory a ich objekty a čím sú ich názvy? Úvahy nad možnou kategóriou diktyoným* zamerali na technológie a protokoly, ktoré sú základom internetu ako globálnej siete, ale aj ďalšie súvisiace technické konštrukty a technologické riešenia, webové stránky, komunikačné platformy, sociálne siete a podobne, ktoré by mohli byť potenciálnymi onymickými objektmi a ich vlastné mená by sa tým mohli stať vhodným materiálom pre onomastický výskum, pričom nateraz sa im nikto vážnejšie nevenoval. V diskusii odznelo, že dôvodom, prečo sa im onomastici doteraz v podstatnej miere nevenovali, môže byť aj to, že na ich výskum je potrebné mať nielen jazykovedné, onomastické poznatky, ale aj technické vzdelanie. Negatívnejšiu reakciu viacerých diskutujúcich vyvolal návrh zaviesť nový internacionálny onomastický termín *diktyonymum* (z gréc.

slova s významom „sieť“) na pomenovanie vlastných mien sietí, resp. sieťových reprezentácií. Jedným z dôvodov, prečo uvedený návrh vyvolal takúto reakciu v diskusii, je aj fakt, že z hľadiska všeobecnej teórie terminológie i tvorby onomastických termínov sa zavádzanie internacionalizmov pre vlastné mená okrajových a málo skúmaných druhov onymických objektov neodporúča, pretože zbytočne preťažujú systém onomastickej terminológie. To však, samozrejme, neznamená, že by vo všeobecnosti nové termíny nemali vznikať, pretože onomastická terminologická sústava je otvorený systém, ktorý je potrebné dopĺňať, ale v súlade s vývojom a potrebami onomastiky.

Andrea Scheller z Akadémie vied a literatúry (Mainz) sa v príspevku *Česká a slovenská příjmení v Digitálním slovníku německých příjmení (DFD)*, ktorý je jedným z výstupov projektu etymologického spracovania priezvisk v Nemecku na základe frekvencie, sústredila hlavne na výskyt, frekvenciu, geografické rozšírenie a charakteristiku českých a slovenských priezvisk v Nemecku, konkrétne v nemeckom digitálnom slovníku priezvisk (*Digitales Familiennamenwörterbuch Deutschlands*). Na základe frekvenčného výpočtu priezvisk v Nemecku zistila, že najrozšírenejším je priezvisko *Novak/Nowak*, ktoré vychádza aj zo slovenskej lexiky. Záverom referentka skonštatovala, že situáciu pri identifikovaní slovenských priezvisk v Nemecku sťažuje predovšetkým to, že mnohé priezviská Slovákov sa zapísali maďarskou grafikou, resp. boli pomaďarčené, a preto sa len podľa priezviska nedá vždy určiť, či ide o slovenského alebo maďarského nositeľa.

Korpusová lingvistiká má už dlhodobú tradíciu. Z materiálovej základne *Slovenského národného korpusu* ako moderného zdroja autentického dokladového materiálu čerpá napr. aj *Slovník súčasného slovenského jazyka*, ktorého jednotlivé zväzky vychádzajú už od r. 2006. Korpusy slúžia azda už desaťročia aj onomastikom na overovanie fungovania vlastných mien v spoločenskej komunikácii. Korpus ako relevantný zdroj onomastického výskumu využili aj onomastici z Katedry českého jazyka Ostravskej univerzity v Ostrave. Trojica autorov Jaroslav David, Michal Místecký a Agáta Reclik sa v príspevku *Havel, Klaus, Zeman – obraz tří českých prezidentů v propriální korpusové perspektivě* zamerali na frekvenciu uvedených mien českých prezidentov v korpusových dátach a na jednotlivé druhy kolokácií. Depropriálne výrazy, ktoré sa utvorili z priezvisk prezidentov, dávali do súvislosti s ich politickou prezentáciou. Zistili napríklad, že v pádovej distribúcii nie sú rozdiely medzi jednotlivými priezviskami. Kolokačná analýza však ukázala oslabenie osobnej autority i autority úradu a analýza deproprií, resp. deantroponým z priezvisk prezidentov zase odhalila výrazné zastúpenie kompozít v prípade Klauza a Zemana.

Eva Császárióvá z Univerzity Eötvösa Loránda v Budapešti sa v príspevku *Zmena (pomaďarčovanie) priezvisk v historickom a spoločenskom kontexte v Uhorsku* zamerala na spôsoby a dôvody pomaďarčovania priezvisk Slovákov

v Uhorsku. Nadviazala ním na svoj príspevok z 20. slovenskej onomastickej konferencie, v ktorom charakterizovala proces pomaďarčovania priezvisk Slovákov v obciach Bukových hôr v Maďarsku.

Jana Davidová-Glogarová, Kristýna Kovářová a Veronika Poláchová z Katedry českého jazyka Ostravskej univerzity v Ostrave urobili, ako napovedá aj názov ich referátu *Reflexe onomastických témát v lingvistických časopisech*, prehľad vývoja českej onomastiky na stránkach českých lingvistických časopisov *Naše řeč*, *Slovo a slovesnost*, *Český jazyk a literatura* a *Časopis pro moderní filologii*. Autorky charakterizovali výskyt onomastických textov, úlohu jednotlivých vedúcich osobností českej onomastiky a identifikovali príspevky zamerané na konkrétne problémy. Prostredníctvom textov publikovaných v týchto časopisoch poukázali aj na postupnú premenu, tzv. „emancipáciu“ onomastiky a zvyšovanie povedomia o nej najmä v širšej lingvistickej a odbornej obci.

Krátky, ale aktuálny príspevok predniesol kartograf, bývalý zamestnanec Úradu geodézie, kartografie a katastra Slovenskej republiky (ďalej ÚGKK SR) v Bratislave a člen Názvoslovnej komisie ÚGKK SR Dušan Fičor. V príspevku kritizoval predovšetkým používanie nevhodných slovenských endoným v cudzojazyčných textoch vydávaných na Slovensku, v rámci ktorých možno nájsť veľa nezmyselných, niekedy až hybridne utvorených názvov z prvkov viacerých jazykov (napr. *Sierra de Štiavnické vrchy* ako pomenovanie pre pohorie *Štiavnické vrchy*; *Demänovská Cave* ako pomenovanie pre *Demänovskú jaskyňu* či *Vinianske See* ako pomenovanie pre *Vinianske jazero*). Referent taktiež upozornil na skutočnosť, že postup pri používaní slovenských endoným je uvedený v publikácii *Zásady používania názvov geografických objektov v cudzojazyčnom texte publikácií vydávaných v Slovenskej republike*, ktorú prediskutovali a schválili členovia Názvoslovnej komisie ÚGKK SR a úrad ju vydal v r. 2012 pre anglický a nemecký jazyk. Na záver navrhol dopracovať tieto odporúčania aj pre ďalšie jazyky a odporučil šíriť väčšie povedomie o tejto publikácii vydavateľom cudzojazyčných publikácií. Zväčša ide o publikácie určené pre zahraničných turistov.

Iveta Valentová z JÚLŠ SAV najmä na základe svojich niekoľkoročných skúseností predsedníčky Kalendárovej komisie pri Ministerstve kultúry Slovenskej republiky referovala v príspevku *Tradičné a nové mená v slovenskom kalendári* o zásadách zaraďovania rodných mien do slovenského kalendára v minulosti a dnes, ako aj o nových menách, ktoré členovia komisie priradili do kalendára od r. 2016. V príspevku poukázala na najčastejšie typy rodných mien, ktoré žiadatelia navrhovali zaradiť do kalendára. Na záver pripomenula, že mená v kalendári neslúžia len na oslavu menín (táto tradícia je pomerne nová, vznikla až po druhej svetovej vojne), ale sú aj zdrojom odporúčaných spisovných pravopisných podôb neutrálnych rodných mien pri výbere mena pre novorodencov a prostredníctvom

kalendária sa zachovávajú slovenské a kresťanské tradície, ktoré sú spojené s jednotlivými dňami a menami (pranostiky, trhy, jarmoky, mená svätých, blahoslavených ako patrónov aj pri zasväteniach kostolov a pod.).

Oksana Mychaľčuk (Charkovská národná univerzita v Charkove) sa v príspevku *Novi tendenciji v ukrajinskij systemi osobovych imen: miž praktykoju i zakonom* pokúsila zo socioonomastického hľadiska identifikovať súčasné trendy vo vývine systému ukrajinských osobných mien, ktoré vznikli vplyvom rozličných faktorov (jazykové i mimojazykové kontakty, snaha o individualizáciu a sebaujadrenie či dodržiavanie tradícií, fenomén globalizácie i lokalizácie a pod.). Za relevantné aktuálne trendy autorka považuje výskyt neobvyklých mien pre jazykový a kultúrny priestor, revitalizáciu starých ukrajinských mien, aktívne používanie hovorových variantov mien ako dokumentárnych, úradných, a rast pravopisných (fonetických a tvaroslovných) odchýlok mien v záznamoch úradného charakteru. K týmto trendom je nutné podotknúť, že ich možno v podstate zovšeobecniť, pretože sa dajú pozorovať aj v iných súčasných antroponymických sústavách vrátane slovenskej.

Kristýna Březinová z Ostravskej univerzity v Ostrave si v príspevku *Rodná jména v Moravskoslezském kraji: Korpusová analýza dat Českého statistického úřadu* dala za cieľ zistiť, či príznakovosť, ktorá charakterizuje typické dedinské mená a typické mestské mená, sa ešte stále pociťuje napriek tomu, že podľa výsledkov oficiálnych výskumov sa tieto rodné mená takto už v súčasnosti nevnímajú. Príspevok bol však zameraný len na metodiku získavania štatistických údajov, na základe ktorých sa autorka ešte len bude snažiť doceliť stanovené zadanie.

Na konferencii v Prešove mala svoje zastúpenie aj oblasť zoonymie, v rámci ktorej odznali tri referáty. Agnieszka Kołodziej (Uniwersytet Wrocławski) sa v príspevku *O nadawaniu imion zwierzętom* venovala nominačným procesom a z toho plynúcim postojom na túto problematiku príslušníkov českej i poľskej národnosti. Na základe svojho výskumu, ktorý realizovala prostredníctvom dotazníkovej metódy na vzorke viac ako 360 respondentov, ukázala, že pomenúvanie zvierat, najmä tých domácich, je stále mnohými považované za výrazný familiárny akt súvisiaci v mnohých prípadoch s transformáciou domáceho zvieraťa z okruhu živočíchov do kategórie ľudí, resp. plnohodnotného člena rodiny, čo sa následne odráža aj na čo možno najadekvátnejšom výbere mena zvieraťa. Tie, ako referentka ďalej uviedla, sú rôznorodého charakteru, pričom najčastejšie sa využívajú mená odkazujúce na vonkajší vzhľad zvieraťa, ľudské osobné mená či dokonca mená fiktívnych bytostí (napr. *Hermiona* či *Voldemort*).

Ľubov Ostaš (Liubov Ostash) z Ľvovskej národnej univerzity Ivana Franka vo svojom príspevku s názvom *Nová onyma v zoonymické sfére Ukrajiny*

poukázala na to, akým spôsobom sa už vyše dvojročná ruská agresia na Ukrajinu odzrkadlila aj v premenúvaní zvierat. Na základe východiskového analyzovaného materiálu, ktorý získala najmä vlastným pozorovaním a excerpciou ukrajinských a inojazyčných internetových článkov, zistila, že mnohé mená zvierat na Ukrajinu sú v súčasnosti naozaj späté s vojnovou realitou a aj napriek tomu, že ich východisková motivácia je pomerne rôznorodá (mená deapelatívneho či depropriálneho pôvodu; mená vychádzajúce napr. z názvov zbraní /*Himars* či *Džavelin*/, ale aj z mnohých toponým /pes *Bachmutka* < ojkonymum *Bachmut*; mačka *Buča* < ojkonymum *Buča*/), majú všetky usúvzťažňujúci príznak, ktorým je ich situačnosť a symbolickosť. Ako uviedla referentka v závere, práve symbolickosť je v prípade mnohých súčasných zvieracích mien kľúčová, pretože je spätá s túžbou Ukrajincov nad agresiou zvíťaziť.

Uvedenú tematiku naostatok ukončila svojím príspevkom Samuela Tomasik (Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy), ktorý sa na prvý pohľad do istej miery vymykal celkovému zameraniu. Príspevok s názvom *Nasi psi-jaciele, czyli o chrematonimach podkreślających miłość do zwierząt* však tiež súvisel so zvieratami, resp. ich menami, pretože referentka sa v ňom venovala názvom tovarov a iných výživových doplnkov určených pre psy, mačky a iné domáce zvieratá. Ako autorka zdôraznila, obchodníci sa snažia zaujať pozornosť majiteľov zvierat. Od toho sa potom odvíjajú aj názvy produktov, pre ktoré, sledujúc líniu podobenstva, sa vyberajú najmä zaužívané psie mená, pevne zafixované v pamäti ľudí, ktorí sú preto ochotnejší pristúpiť na nákup.

Ján Bauko z Fakulty stredoeurópskych štúdií Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre v referáte *Onymický manažment v bilingválnom prostredí* vychádzal z tzv. teórie jazykového manažmentu. Cieľom onymického manažmentu je podľa referenta riešiť jazykovo-komunikačné problémy s používaním vlastných mien. Konkrétne sa zameril na slovensko-maďarské prostredie na južnom Slovensku a problematiku dvojazyčnosti, presnejšie aj na vplyvy pri štandardizácii onymie z tohto prostredia a na používanie vlastných mien. Opísal pripravovaný dvojazyčný maďarsko-slovenský slovník rodných mien, ktorý by pomohol maďarským občanom na južnom Slovensku pri zápise mena i matrikárom pri výbere vhodného rodného mena alebo jeho správneho ekvivalentu.

Adriana Amir z FF PU sa v rozsiahlejšom príspevku *Židovská antroponymia na severovýchodnom Slovensku* zamerala na vývin a opis osobných mien Židov zo severovýchodných slovenských obcí Ladomirová a Hunkovce. Autorka v príspevku reflektovala aj to, ako sa v ich menách prejavili migračné vplyvy, tradície, náboženstvo či rôzne sociálne väzby. Židovské osobné mená mali pôvod v hebrejčine, aramejčine alebo v jidiš. Podľa patentu Jozefa II. z r. 1787 však boli Židia povinní prijať nemecké mená, aby sa ich mená ustálili. Referentka podrobne charakterizovala výber a motiváciu nemeckých mien, ktoré sa dávali Židom,

najfrekventovanejšie ženské a mužské rodné mená, priezviská a ich pôvod, ako aj význam prípon, ktorými boli tvorené. Autorka rozsiahlym komplexným referátom nasýteným novými analýzami prispela k lepšiemu poznaniu antroponymického systému na území Slovenska, predovšetkým k dokonalejšiemu poznaniu spôsobu pomenúvania Židov.

Henryk Duszyński-Karabas (Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy), ako naznačuje názov jeho príspevku *Antroponomastyka na studiach neofilologicznych w Polsce. Kilka uwag o treściach programowych i metodach nauczania wybranych przedmiotów onomastycznych na Uniwersytecie Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy*, na základe vlastných skúseností z pedagogickej praxe prezentoval obsah a metódy výučby antroponomastiky v odbore filológia a aplikovaná jazykoveda na tejto univerzite. Obsah príspevku môže byť veľmi užitočný predovšetkým pre pedagógov a autorov skrípt z oblasti onomastiky.

Ladislav Angyal z Fakulty stredoeurópskych štúdií Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre na základe výsledkov dotazníkového výskumu predstavil v príspevku *Onomastické vedomosti vysokoškolských študentov Fakulty stredoeurópskych štúdií Univerzity Konštantína Filozofa*, aké majú vysokoškolskí poslucháči vedomosti o svojich rodných menách a priezviskách a aké sú ich postoje k nim. Na základe analýzy zozbieraného materiálu napríklad zistil, že študenti skôr poznajú pôvod svojho rodného mena ako priezviska a zväčša sú so svojím osobným menom spokojní a nemenili by ho.

Danuta Lech-Kirstein (Uniwersytet Opolski) sa v referáte s názvom *Człony dyferencjalne w śląskich nazwach geograficznych z komponentem góra/Berg* venovala geografickým názvom, najmä však oronymám v oblasti Sliezska, ktoré obsahujú nemecký komponent *berg* (= kopec), resp. jeho poľské významové synonymum *góra*. Referentka v súvislosti s oronymami poukázala v úvode na zmenu jazykovej krajiny, ktorá sa v Sliezsku po druhej svetovej vojne zrealizovala, a v súvislosti s ňou upozornila na nahrádzanie dovtedajších nemeckých názvov novými – poľskými. Na základe analýzy onymického materiálu z tohto prostredia zistila, že aj napriek tomu, že v mnohých prípadoch nebola v premenúvaní geografických objektov dodržaná pôvodná motivácia, viaceré poľské a nemecké názvy, aj keď sú v oblasti slovtvorby odlišné, majú podobné rozlišovacie prvky. Tie sa napokon odzrkadlili aj v nových štandardizovaných poľských názvoch, ktoré po novom vo viacerých prípadoch odkazujú na miestnu flóru, faunu či blízkosť iných geografických objektov (napr. riek či jazier).

Jaromír Krško z Filozofickej fakulty Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici v referáte *Komercialita versus intimita ako motivačné faktory nominácie vínných pivníc v Sebechleboch – Starej hore* poukázal na zásadné rozdiely v platnosti názvov vínných pivníc v tejto oblasti z pohľadu ich zaužívania

v oficiálnej a neoficiálnej komunikácii. Podľa autora oficiálne názvy pivníc, ktoré sa vyskytujú na turistických mapách, oznamoch alebo v letákoch, sú komerčného charakteru, sú často motivačne prázdne a ich cieľom je pôsobiť len ako reklamný pútač v snahe prilákať návštevníkov, a to najmä počas celoslovensky známeho festivalu *Oberačka*. Pri týchto názvoch možno pozorovať najmä konotácie späté s dobrým jedlom a pitím. Oproti tomu neoficiálne názvy vínnych pivničiek sa už nerealizujú na komerčnej báze, ale majú veľmi úzky okruh používateľov a utvorili sa poväčšine od hypokoristických podôb antroponým majiteľov týchto pivníc, čím ide do popredia príznak intimity a sociálneho prostredia.

Csilla Csobády z Fakulty stredoeurópskych štúdií Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre sa v príspevku *Výskum toponým v slovensko-maďarskom bilingválnom prostredí v Rožňavskom okrese* venovala systematickému opisu toponým, ktoré sa nachádzajú v katastroch juhoslovenských obcí Silická Jablonica, Hrušov a Jabložov nad Turňou. Jej cieľom bolo predstavenie vlastného prebiehajúceho sociotoponymického výskumu, ktorý zahŕňa skúmanie vplyvov sociálnych premenných (vek, pohlavie, bydlisko a pod.) na znalosť toponým obyvateľmi daných lokalít. V optike takto nastaveného výskumu je tak nepochybné, že v ňom dochádza k prepojeniu sociolingvistických a onomastických východísk. Predmetom diskusie bolo viacero teoretických a metodologických nejasností.

Patrik Jakubek z JÚLŠ SAV sa v príspevku *Vybrané zaniknuté anojkonymá v okrese Galanta* venoval lexikálno-sémantickej a štruktúrno-typologickej charakteristike najmä chotárnych názvov tých hospodárskych objektov (polí, lúk, pasienkov, lesov a pod.), ktoré v minulosti buď úplne zanikli, alebo boli výrazne zasiahnuté výstavbou vodnej priehrady Kráľová situovanej dnes v okrese Galanta. Na analýze 33 anojkoným z katastrálneho územia piatich obcí poukázal na bohaté motivačné východiská názvov týchto objektov, ktoré, vychádzajúc tak zo slovenského, ako aj z maďarského lexikálneho fondu, v mnohých prípadoch odkazovali na typickú flóru či faunu danej oblasti, zamestnania obyvateľstva alebo spôsoby obživy. V závere príspevku referent ponúkol ďalšie perspektívy skúmania anojkoným z tohto regiónu, ktoré sa nepochybne budú môcť využiť ako doplnujúci materiál pri prebiehajúcom lexikografickom spracúvaní anojkonymickej lexiky z územia Slovenskej republiky v JÚLŠ SAV, v. v. i.

Piotr Tomasik (Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy) na konferencii čiastočne nadviazal na svoj predchádzajúci referát z 19. slovenskej onomastickej konferencie o vlastných menách vozidiel českej mestskej hromadnej dopravy. Príspevkom *Imiona pojazdów komunikacji miejskiej w Czechach i na Słowacji. Powrot do tematu* pôvodne zozbierané české názvy aktualizoval a doplnil o slovenské a poľské pomenovania, ktoré detailne porovnával z jazykového, funkčného a motivačného aspektu.

Beata Afeltowicz (Instytut Językoznawstwa, Uniwersytet Szczeciński) sa v príspevku *Techniki nominacyjne w nazewnictwie szczecińskich galerii handlowych* zamerala na názvy spadajúce do sféry nákupných centier – onymického objektu, ktorý, možno povedať, sa za posledných dvadsať rokov značne rozšíril. Ako správne autorka uviedla, nákupné centrá sú dnes nielen v Poľsku povinným prvkom moderných miest, a preto je potrebné ich názvy zozbierať a charakterizovať. Hoci ich zaradila medzi chrématonymá, otázkou na zamyslenie, ktorá sa napokon stala aj predmetom diskusie, je, či ich vlastné mená sú skutočne chrématonymá alebo ide o toponymá. Sú to síce objekty vytvorené človekom, no zároveň ide o budovy, ktoré sú pevne fixované v krajine, porov. napr. príručky slovanskej a nemeckej onomastickej terminológie *Základní soustava...* (Svoboda et al. 1973: 60) a *Osnoven sistem...* (Bezljaj et al. (ed.) 1983: 104), v ktorých sa názvy domov i rôznych druhov budov zaraďujú medzi toponymá.

Hana Zimenová a Roman Vojtechovský z Pedagogickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave sa v spoločnom príspevku *Motivácia posunkov pre štáty Európy v slovenskom posunkovom jazyku* zamerali na spôsoby, ako sa v slovenskom posunkovom jazyku tvoria a používajú názvy štátov Európy. Vychádzajú z poznatku, že tieto posunky môžu byť od formálnej výstavby názvov štátov v hovorenej reči závislé alebo nezávislé. Poukázali na štruktúru, spôsoby vzniku a typy motivácie názvov európskych štátov v slovenskom posunkovom jazyku. Tematikou vlastných mien v posunkovej reči sa zaoberal Roman Vojtechovský aj v samostatnom referáte s názvom *Kalendárne a časové jednotky v slovenskom posunkovom jazyku so zreteľom k ich motivácii*. Tentoraz sa sústredil na výsledky analýzy ukazujúce štruktúrne modely, spôsoby vzniku a hlavne typy motivácie kalendárnych a časových jednotiek v slovenskom posunkovom jazyku, ako naznačil aj samotný názov príspevku.

Pawel Graf (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu) v príspevku *Początki polskiej onomastyki literackiej w świetle historii nauki* referoval o historickom vývine dnes už plne etablovanej oblasti onomastickej subdisciplíny literárnej onomastiky v Poľsku v kontexte historicko-spoločensko-politických aspektov, predovšetkým v 60. a 70. rokoch 20. storočia. Komplexne sa zamerail aj na vývin poľskej terminológie literárnej onomastiky, inopoľské vplyvy, ktoré literárnu onomastiku kreovali, a tiež na minulé (ne)žiaduce vplyvy marxizmu-leninizmu, ktoré sa v kontexte tohto vývinu vyskytli.

Milan Kolesík z Filozofickej fakulty Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre v referáte *Literárny mená vo vybraných dielach slovenskej vedecko-fantastickej literatúry z obdobia normalizácie* roztriedil literárne mená obsiahnuté v prácach Antona Hykischu a Alty Vášovej a pokúsil sa zistiť ich význam v kontexte charakterov postáv, často však na základe ľudovej etymológie priezviska. Hľadanie spojitostí medzi významom domnelého etymónu priezviska

a charakterom a správaním postavy bol len intuitívny výklad autora príspevku (nie autora literárneho diela) podľa vzoru prác P. Odaloša. Napríklad vznik priezviska postavy *Valová* vyložil z apelatíva *val* a jeho význam v súvislosti s charakterom literárnej postavy vysvetlil tak, že nositeľka tohto mena bola najskôr *valom* vo význame „prekážka“, neskôr vo význame „opora, stena“ pre ďalšiu postavu. V skutočnosti je toto priezvisko ženským náprotivkom mužského priezviska *Valo*, ktoré vzniklo zo skrátenej domácej podoby mena *Valent* (*Valentín*). Autor literárneho diela pritom toto priezvisko mohol vybrať náhodne, nemusel jeho pôvod poznať a vôbec nemuselo mať k postave taký vzťah, ako uviedol autor príspevku. Diskutujúci referentovi navrhli orientovať sa skôr na poľské a české práce z literárnej onymie, zo slovenských prác z literárnej onomastiky dávame do pozornosti napríklad aj štúdie M. Majtána (2024). Autor príspevku bol v diskusii upozornený aj na neadekvátne použité termíny, napr. termín *literáronymum*, ktoré vo svojich prácach používa najmä P. Odaloš. Keďže termín *andronymum* sa vo všeobecnosti definuje ako ženské osobné meno odvodené od svojho mužského náprotivku, nemožno ním označiť mená ako *Tóno*, *Miro* či *Zuza*, ako to urobil M. Kolesík.

Lilija Andrijenko (Inštitút movoznavstva im. O. O. Potebni Nacionalnoji akademiji nauk Ukrajiny) v príspevku *Vlasna nazva v obraznij sistemij barokovogo tekstu (na materialij ukrajinskoji poeziji XVII st.)* vysvetlila, akú funkciu mali osobné mená v barokovej poézii a ich prerastanie do roviny symbolu, v ktorom sa spájala mytologická a historická minulosť s dramatickou prítomnosťou a budúcnosťou.

Michał Mordań (Uniwersytet w Białymstoku) sa v príspevku *Imiona słowiańskie w antroponomii podlaskiej XVI – XVII wieku* zameril predovšetkým na rodné mená v historických prameňoch zo 16. – 17. storočia. V príspevku upriamil pozornosť najmä na slovotvornú rôznorodosť a variantnosť mien, a hoci slovanské mená tvorili výraznú menšinu, boli dôležitou súčasťou miestneho antroponymického systému.

Na záver možno všeobecne zhodnotiť pozitíva, ale aj určité negatíva konferencie, resp. prednesených referátov. V záverečnej sumarizácii M. Harvalík (JÚLŠ SAV) uviedol, že v referátoch odznelo široké spektrum tém, analyzované boli mnohé skupiny i podskupiny vlastných mien, ktorým nebola doteraz venovaná systematická pozornosť, nebola však zastúpená teória a metodológia do tej miery, ako to bolo zvykom na predchádzajúcich slovenských onomastických konferenciách. Viacerí účastníci sa zhodli, že nižšia účasť oproti minulým slovenským onomastickým konferenciám je spôsobená predovšetkým nevhodne nastavenými hodnotiacimi parametrami na univerzitách, podľa ktorých sa účasť na konferencii, prednesenie referátu a jeho publikovanie v konferenčných zborníkoch nízko hodnotí a boduje. Z mnohoročných skúseností

vedeckých pracovníkov pritom jednoznačne vyplýva, že práve konferencie sú tým najvhodnejším priestorom na výmenu výsledkov vedeckého bádania a na poznanie názorov na ne od širokého okruhu vedcov z danej vednej disciplíny a z rozličných krajín. Najmä pri osobných stretnutiach vždy prebieha plodná vedecká diskusia, ktorá posúva poznanie dopredu, a nadväzujú sa kontakty na ďalšiu spoluprácu často na medzinárodných úrovniach. Predpokladaný cieľ konferencie, teda oboznámiť sa s najnovšími analýzami propriálnej lexiky a s priebežnými výsledkami riešenia prebiehajúcich onomastických projektov, sa však naplnil. Ako avizoval aj názov konferencie, jej úlohou bolo nielen poukázať na tradičné teoreticko-metodologické výskumné východiská, ale preveriť aj nosnosť nových teoretických konceptov, prístupov k onymii a metód, ktoré sa v súčasnosti začínajú v onomastike uplatňovať. Táto úloha sa však naplnila len čiastočne, pretože, ako podotkol aj M. Harvalík, práve čisto teoretické príspevky na konferencii absentovali, referujúci sa viac zameriavali na analýzy proprií jednotlivých druhov onymických objektov z rozličných hľadísk. Do istej miery to mohlo byť spôsobené neprítomnosťou generácie nestorov onomastiky, z ktorých mnohí nás už opustili alebo im ich vážne zdravotné problémy neumožnili zúčastniť sa na konferencii. Nedostatočné znalosti teoretických onomastických východísk a metodológie, ale napr. aj všeobecných zásad tvorenia terminológie zarezonovali aj v niektorých prezentovaných výsledkoch výskumov predovšetkým mladších účastníkov, resp. tých, ktorí sa onomastike venujú okrajovo. To však vyústilo do spomenutých diskusií, ktoré boli prínosné nielen pre autorov daných referátov, ale aj pre nastupujúcu generáciu mladých onomastikov. Konferencia ukázala potrebu skúmať napríklad aj vlastné mená rôznych novších druhov onymických objektov, ktoré sú základom internetu, či názvy obchodných centier, ale aj tradičné druhy onymie, akými sú napríklad antroponymá, konkrétne napr. osobné mená Židov na Slovensku či Slovákov v Maďarsku. Z metód sa zasa čoraz viac aj v onomastike presadzujú metódy korpusovej lingvistiky pri zisťovaní fungovania proprií v spoločenskej komunikácii i širšieho sociálneho a kultúrneho kontextu, hoci štrukturalistický prístup a tradičná analýza stále prinášajú relevantné vedecké výsledky aj v rámci širšieho spoločenského využitia.

Literatúra

- Bezljaj, France et al. (ed.). 1983. *Основен систем и терминологија на словенската ономастика. Основная система и терминология словянской ономастики. Grundsystem und Terminologie der slawischen Onomastik*. Skopje: Makedonska akademija na naukite i umetnostite.
- Majtán, Milan. 2024. *Štúdie z literárnej onomastiky. Spisy SJS 7*. Bratislava: Veda.
- Považaj, Matej (ed.). 2013. *Pravidlá slovenského pravopisu*. Bratislava: Veda.

Svoboda, Jan et al. 1973. Základní soustava a terminologie slovanské onomastiky. *Zpravodaj Místopisné komise ČSAV*, 14/1, Praha, 1–280.

Zásady používania názvov geografických objektov v cudzojazyčnom texte publikácií vydávaných v Slovenskej republike. Bratislava: Úrad geodézie, kartografie a katastra Slovenskej republiky 2012. <https://www.skgeodesy.sk/sk/ugkk/geodezia-kartografia/standardizacia-geografickeho-nazvoslovia/dokumenty-k-cinnosti/> (cit. 22. októbra 2024).

Iveta Valentová

Patrik Jakubek